ЦІННОСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ШАДРІН Олександр Сергійович - адвокат
https://orcid.org/0009-0001-6497-3149
УДК: 342.95 (477)
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.2.70

У статті стверджується, що у царині адвокатської діяльності корупційні прояви є особливо небезпечними, адже підривають віру населення в соціальну справедливість, доброчесність правосуддя і публічного управління, поглиблюють та ускладнюють виявлення корупційних дій у суміжних сферах, зокрема у діяльності Національної поліції України, органів прокуратури та суду, утворюючи багатогранні схеми, які пронизують різні органи публічної влади, дотичні до процесів досудового розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень, мобілізаційної підготовки та мобілізації, надання різного роду соціальних послуг населенню.

Стверджується, що система цінностей, які лежать в основі протидії корупції у сфері адвокатської діяльності в Україні, є внутрішньою основою забезпечення доброчесності, порядності, прозорості і підзвітності відповідної діяльності за рахунок її належного адміністративно-правового забезпечення, встановлення чітких організаційних і правових інструментів організації системи організації повсякденної діяльності та професійного навчання на основі проголошених цінностей.

Доведено, що у сфері протидії корупції в адвокатській діяльності система цінностей першочергово пов'язана з доброчесністю, тобто здатністю з честю та гідністю вирішувати професійні дилеми, підтримуючи при цьому високий авторитет адвокатської професії у суспільстві, а також не допускаючи конфлікт інтересів, своєчасно повідомляючи про будь-які корупційні дії.

Визначено, що поряд із доброчесністю важливою цінністю є соціальна відповідальність, сутність якої полягає в активній участі адвокатів у суспільному житті, у тому числі у заходах, акціях, освітніх і просвітницьких програмах, присвячених протидії корупції. При цьому соціальна відповідальність як цінність являє собою участь відповідно до ідейних переконань, бажання зробити особистий внесок у розбудову демократичної та соціальної держави поза впливом будь-яких інших особистих інтересів.

Ключові слова: цінності, протидія корупції, адвокатська діяльність, Правила професійної етики, доброчесність, соціальна відповідальність.

Постановка проблеми

Корупція є фундаментальною причиною бідності, конфліктів та державної нестабільності. Вона підриває здатність держави ефективно надавати державні послуги, підтримувати верховенство права та створювати сприятливе бізнес-середовище. Крім того, корупція є значною перешкодою для сталого економічного та соціального розвитку. Дослідження послідовно демонструють, що маргіналізовані громади непропорційно сильно страждають від її наслідків [1].

У царині адвокатської діяльності корупційні прояви є особливо небезпечними, адже підривають віру населення в соціальну справедливість, доброчесність правосуддя і публічного управління, поглиблюють та ускладнюють виявлення корупційних дій у

суміжних сферах, зокрема у діяльності Національної поліції України, органів прокуратури та суду, утворюючи багатогранні схеми, які пронизують різні органи публічної влади, дотичні до процесів досудового розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень, мобілізаційної підготовки та мобілізації, надання різного роду соціальних послуг населенню.

Варто зважати на те, що «реформа адвокатури в Україні стає все більш актуальною в контексті євроінтеграції та боротьби з корупцією. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) розробило проєкт Антикорупційної стратегії на 2026-2030 роки, де вперше передбачено окремий розділ для адвокатської спільноти. Це важливий крок, оскільки адвокати часто виступають посередниками в корупційних схемах у системі правосуддя, таких як підкуп суддів чи прокурорів. Згідно з дослідженнями НАЗК, 24,5% бізнесу стикалися з корупцією в правосудді за останні 12 місяців, а суспільні опитування вказують на несправедливість у системі як одну з топ-проблем після війни та економіки. Реформа адвокатури в Україні не лише посилить антикорупційні заходи, але й наблизить країну до стандартів ЄС, де незалежність адвокатури поєднується з прозорістю та підзвітністю» [2].

Водночас у контексті протидії корупції у сфері адвокатської діяльності важливо дотримуватися особливих ціннісних установок, що дозволяють сформувати ідейно-світоглядне підґрунтя подальших суспільних трансформацій, які б поділяло і підтримувало населення, адвокати та їх об'єднання, органи адвокатського самоврядування, міжнародні експерти та моніторингові організації, органи публічної влади, з якими найчастіше взаємодіють адвокати.

Стан дослідження теми

Зазначимо, що проблемні питання функціонування та розвитку інституту адвокатури досліджували такі вітчизняні науковці, як О.М. Бандурка, С.С. Бандурка, К.Л. Бугайчук, В.В. Волік, В.М. Гаращук, Є.В. Гармаш, О.С. Заяць, Ю.М. Кириченко, А.Т. Комзюк, О.М. Музичук, В.О. Невядовський, С.В. Прийма, А.А. Романюк, О.Ю. Синявська, І.І. Сядриста, К. О. Ткаченко, В.М. Федитник, Н.П. Хрестинченко та ін. Водночас питання цінностей протидії корупції у сфері адвокатської діяльності у вітчизняній науковій доктрині до цього не розглядалося.

Мета і завдання дослідження

Мета статті зводиться до того, щоб проаналізувати цінності протидії корупції у сфері адвокатської діяльності. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: розглянути сутність цінностей у досліджуваній сфері; окреслити підходи до визначення системи досліджуваних цінностей; проаналізувати сутність та зміст доброчесності та соціальної відповідальності як ключових цінностей.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором було вперше сформоване комплексне розуміння цінностей протидії корупції у сфері адвокатської діяльності, виокремлено та охарактеризовано ключові для даної сфери цінності.

Виклад основного матеріалу

Система цінностей, які лежать в основі протидії корупції у сфері адвокатської діяльності в Україні, є внутрішньою основою забезпечення доброчесності, порядності, прозорості і підзвітності відповідної діяльності за рахунок її належного адміністративно-правового забезпечення, встановлення чітких організаційних і правових інструментів організації системи організації повсякденної діяльності та професійного навчання на основі проголошених цінностей.

Як зазначає С. В. Прийма, «взаємовідносини цих категорій можна відобразити таким чином: будь-який принцип є цінністю, проте не всяка цінність є принципом. Природу, походження, розвиток і роль цінностей вивчає аксіологія, де вони розуміються як специфічні соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їх позитивне або негативне значення для людини і суспільства. Вони виступають як властивість предмета чи явища. Проте цінність притаманна їм не від природи, а тому, що об'єкт залучений до сфери суспільного буття

людини, і стає благом для певних суб'єктів, які вступають у відносини конкуренції щодо його отримання. Іншими словами, цінність — суб'єктивна, а принцип — об'єктивний» [3, с. 50].

Так, О. С. Заяць справедливо стверджує, що «ціннісні орієнтації, з якими людина «входить» у професію, становлять ту основу, фундамент, на який потім нашаровуються професійні цінності. З цим може бути пов'язана й ситуація, коли одні сприймають ту чи іншу професійну цінність, а інші – ні, причиною такого можуть бути різні базові ціннісні системи у людей. Професійні цінності адвокатської діяльності виражені у Правилах адвокатської етики. Правила професійної етики адвоката продиктовані часом і вимогами до професії у громадянському суспільстві та правовій державі. Сьогодні ми переживаємо своєрідний етичний поворот до загальнолюдських цінностей, які регулювали життя людей упродовж століть, оскільки людство врешті-решт зрозуміло, що розвиток держави та прогрес суспільства без них неможливий. Аналогічною є ситуація із професійними цінностями адвоката, які також беруть початок від моральних цінностей, однак є дещо доповненими актуальними для держави, суспільства та людини приписами» [4, с. 35].

На рівні Правил професійної етики питання цінностей професійної діяльності, у тому числі в контексті недопущення корупційних проявів, належним чином не врегульовується. При цьому зазначається, що «адвокат у соціальних мережах, інтернет-форумах та інших формах комунікації в мережі Інтернет повинен здійснювати спілкування з повагою, прийняттям та правильним (таким, що відповідає загальнолюдським цінностям) розумінням різноманіття культур світу, форм самовираження та засобів прояву людської індивідуальності» [5].

Водночас окремі адвокатські об'єднання, зарубіжні та міжнародні юридичні компанії закріплюють основоположні цінності своєї діяльності. Стратегічний радник юридичних фірм, компаній, що займаються юридичними технологіями, та відділів корпоративного права Р. Бакстер вважає, що існують чотири основні цінності, які складають основу ефективного юридичного обслуговування: клієнтоорієнтованість; якість; характер; та надійні результати. Клієнтоорієнтованість - ефективне юридичне обслуговування має починатися та залишатися зосередженим на клієнтах протягом усієї взаємодії. Щоб обслуговувати клієнтів, потрібно розуміти їх як людей (та/або організації) та які їхні цілі. Хто вони? Чому вони звертаються за юридичними послугами? Чого вони хочуть досягти? Які ресурси вони можуть собі дозволити витратити на юридичні послуги? Які уподобання вони мають щодо способу надання юридичних послуг? Ефективне юридичне обслуговування також вимагає спільного бачення діапазону результатів взаємодії. Клієнтоорієнтованість має бути частиною культури організації, що надає юридичні послуги, частиною системи стимулювання та чітко визначеним елементом моделі обслуговування фірми; якість - надання послуги відповідно до стандартів, яких очікують клієнт та громада. Вона передбачає необхідні навички, знання та досвід. Імператив якості поширюється не лише на традиційні юридичні завдання. Він поширюється на всі інші завдання, такі як комунікація з клієнтами та управління проектами; характер - тісно пов'язаний з якістю характер юридичного обслуговування. Ефективне юридичне обслуговування вимагає вірності інтересам клієнта та ставлення цих інтересів вище будь-яких конкуруючих інтересів, окрім самого закону; надійні результати - хоча ніхто не може гарантувати конкретні деталі, такі як сприятливий вердикт присяжних або певна фінансова умова в угоді, ефективне юридичне обслуговування забезпечує результат у межах початкових очікувань [6].

Безпосередньо у сфері протидії корупції в адвокатській діяльності система цінностей першочергово пов'язана з доброчесністю, тобто здатністю з честю та гідністю вирішувати професійні дилеми, підтримуючи при цьому високий авторитет адвокатської професії у суспільстві, а також не допускаючи конфлікт інтересів, своєчасно повідомляючи про будь-які корупційні дії.

У контексті осмислення доброчесності як ключової цінності у сфері протидії корупції

в адвокатській діяльності варто зважати на розуміння останньої Національним агентством з питань запобігання корупції, відповідно до якого «суть принципу доброчесності полягає в тому, аби дії державного службовця були спрямовані на захист публічних інтересів, а здійснення наданих йому повноважень має превалювати над приватними інтересами. Доброчесність має зменшувати ризики корупції, підвищувати прозорість та підзвітність держслужби, а ще створювати умови для належного урядування на засадах демократії та верховенства права» [7].

Водночас Національне агентство з питань запобігання корупції проголошує доброчесністю своєю першочерговою цінністю. Так, зазначається, що «доброчесність - це узгодженість слів та дій, вірність місії та відповідальність за репутацію. Кожен у команді НАЗК дотримується честі та етики у своїх діях і поведінці. Це означає: зберігаємо вірність місії організації, навіть коли це об'єктивно складно або суперечить особистим інтересам; дотримуємося нульової толерантності до корупції в будь-якому її прояві: хабарництво, зловживання службовим становищем, фаворитизм, непотизм тощо; зберігаємо неупередженість та незалежність; ухвалюємо рішення за законом та сумлінням» [8].

Відповідно до офіційної позиції Національне агентство України з питань державної служби «в контексті боротьби з корупцією доброчесність - це необхідна морально-етична складова діяльності державного службовця, яка визначає межу і спосіб його поведінки, що базується на принципах доброго відношення до громадян та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та розпорядженні державними ресурсами» [9].

Поряд із доброчесністю важливою цінністю є соціальна відповідальність, сутність якої полягає в активній участі адвокатів у суспільному житті, у тому числі у заходах, акціях, освітніх і просвітницьких програмах, присвячених протидії корупції. При цьому соціальна відповідальність як цінність являє собою участь відповідно до ідейних переконань, бажання зробити особистий внесок у розбудову демократичної та соціальної держави поза впливом будь-яких інших особистих інтересів.

Погоджуємося у цьому контексті з Олександром Мігдалем, що «ключовою цінністю для кожного адвоката повинна стати соціальна відповідальність перед людьми задля ствердження інституту незалежної від держави адвокатури. Звичайно, це не буде просто, але якщо кожен адвокат поставить перед собою мету приділяти хоча б невеликий відсоток часу для надання правової допомоги незахищеним верствам населення «pro bono» або будуть створені некомерційні організації щодо координації суспільних потреб на безоплатну правову допомогу з урахуванням міжнародного досвіду, необхідності у бюрократичній державній системі надання безоплатної правової допомоги просто не існуватиме» [10].

У контексті осмислення цінності соціальної відповідальності слід звернутися до думки італійського поета і філософа Франческо Петрарки, який писав: «Кров завжди одного кольору. Але якщо одна світліша за іншу, це створює не шляхетність, а тілесне здоров'я. Істинно шляхетна людина не народжується з величною душею, але сама себе робить такою прекрасними своїми справами… Гідність не втрачається від низького походження людини, лише б вона заслужила її своїм життям» [11].

Розглядаючи соціальну відповідальність крізь призму протидії корупції у сфері адвокатської діяльності, важливою є також участь адвокатів у творчому та науковому осмисленні антикорупційних процесів, у тому числі в розробці науково-практичних рекомендацій, написанні наукових статей, організації творчих виставок, зйомці освітніх фільмів тощо. У цій сфері варто звернути увагу на угорський досвід зйомок «біографічних фільмів», заснованих на анонімних розповідях колишніх корупційних правопорушників, які наразі відбувають покарання. Фільми привернуть увагу глядача через скоєння конкретного корупційного злочину, охоплюючи 10 тем, таких як неправильне судження, тиск, підкорення, визнання, відповідальність лідера, виживання. Буклет з інтерв'ю, що додається до фільмів, служить науковим коментарем, тоді як для презен-

тацій (для новобранців, співробітників, що проходять службу, керівників) виступи експертів (психолог, тренер з лідерства) допомагають детальніше розглянути теми [12].

Висновки

Таким чином, у царині адвокатської діяльності корупційні прояви є особливо небезпечними, адже підривають віру населення в соціальну справедливість, доброчесність правосуддя і публічного управління, поглиблюють та ускладнюють виявлення корупційних дій у суміжних сферах, зокрема у діяльності Національної поліції України, органів прокуратури та суду, утворюючи багатогранні схеми, які пронизують різні органи публічної влади, дотичні до процесів досудового розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень, мобілізаційної підготовки та мобілізації, надання різного роду соціальних послуг населенню.

Зазначено, що в контексті протидії корупції у сфері адвокатської діяльності важливо дотримуватися особливих ціннісних установок, що дозволяють сформувати ідейно-світоглядне підґрунтя подальших суспільних трансформацій, які б поділяло і підтримувало населення, адвокати та їх об'єднання, органи адвокатського самоврядування, міжнародні експерти та моніторингові організації, органи публічної влади, з якими найчастіше взаємодіють адвокати.

Стверджується, що система цінностей, які лежать в основі протидії корупції у сфері адвокатської діяльності в Україні, є внутрішньою основою забезпечення доброчесності, порядності, прозорості і підзвітності відповідної діяльності за рахунок її належного адміністративно-правового забезпечення, встановлення чітких організаційних і правових інструментів організації системи організації повсякденної діяльності та професійного навчання на основі проголошених цінностей.

Доведено, що у сфері протидії корупції в адвокатській діяльності система цінностей першочергово пов'язана з доброчесністю, тобто здатністю з честю та гідністю вирішувати професійні дилеми, підтримуючи при цьому високий авторитет адвокатської професії у суспільстві, а також не допускаючи конфлікт інтересів, своєчасно повідомляючи про будь-які корупційні дії.

Визначено, що поряд із доброчесністю важливою цінністю є соціальна відповідальність, сутність якої полягає в активній участі адвокатів у суспільному житті, у тому числі у заходах, акціях, освітніх і просвітницьких програмах, присвячених протидії корупції. При цьому соціальна відповідальність як цінність являє собою участь відповідно до ідейних переконань, бажання зробити особистий внесок у розбудову демократичної та соціальної держави поза впливом будь-яких інших особистих інтересів. Розглядаючи соціальну відповідальність крізь призму протидії корупції у сфері адвокатської діяльності, важливою є також участь адвокатів у творчому та науковому осмисленні антикорупційних процесів, у тому числі в розробці науково-практичних рекомендацій, написанні наукових статей, організації творчих виставок, зйомці освітніх фільмів тощо.

Література

1. Integrity and Anti-Corruption // The Hague Academy: сайт. URL: https://thehagueacademy.com/course/integrity-anti-corruption/?gad_source=1&gad_campaignid=15556871037&gbraid=0AAAADrrUQp54Pp6sUqVeRWnYNlCrvhsk&gclid=CjwKCAiAssfLBhBDEiwAcLpwfoNUoW0z3H15TaJ9xCNmaBgF-unI-EmpYRLZm4v--adEYl3GmI-W7RBoCOTcQAvD_BwE.

2. Реформа адвокатури в Україні: Антикорупційна стратегія як інструмент подолання корупції та кругової поруки // Громадська Організація «Антикорупційний фронт Лариси Криворучко» : сайт. URL: https://www.anticor.foundation/novyny/28600/.

3. Прийма С. В. Поняття принципу в аспекті співвідношення з суміжними категоріями. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Випуск 28. С. 46-55.

4. Заяць О. С. Інтенціональний аналіз світоглядних ознак професійної адвокатської діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Випуск 36. С. 32-37.

5. Правила адвокатської етики : затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року 09 червня 2017 року // БД «Законодавство України» / ВР Украї-

ни. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n4.

6. Baxter R. Legal Services Today // LexBlog: сайт. URL: https://www.legalservicestoday.com/2020/03/four-core-values-to-guide-the-future-of-law/.

7. Доброчесність потрібна: НАЗК пояснює, чому важливо вносити достовірні дані в декларації // Національне агентство з питань запобігання корупції: сайт. URL: https://nazk.gov.ua/uk/novyny/dobrochesnist-potribna-nazk-poyasnyuye-chomu-vazhlyvo-vnosyty-dostovirni-dani-v-deklaratsiyi/.

8. Візія, місія та цінності // Національне агентство з питань запобігання корупції: сайт. URL: https://nazk.gov.ua/uk/misiya-i-tsinnosti/.

9. Доброчесність та запобігання корупції // Національне агентство України з питань державної служби: сайт. URL: https://nads.gov.ua/dobrochestnist-ta-zapobigannya-korupciyi.

10. Мігдаль О. Майбутнє адвокатури України - ключові цінності. *Юридична Газета*. 2018. № 2-3. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/maybutne-advokaturi-ukrayini--klyuchovi-cinnosti.html.

11. Ткаченко К. О. Філософські засади адвокатської етики в соціокультурному контексті: дис. канд. філос. наук : 09.00.03. Одеса, 2021. 188 с.

12. Value-based approach to preventive action reaches a milestone // National Protective Service: сайт. URL: https://corruptionprevention.gov.hu/impressum.

VALUES OF COMBATING CORRUPTION IN THE FIELD OF ADVOCACY

The article argues that in the field of advocacy, corruption is particularly dangerous, as it undermines the public's faith in social justice, the integrity of justice and public administration, deepens and complicates the detection of corruption in related areas, in particular in the activities of the National Police of Ukraine, the prosecutor's office and the court, forming multifaceted schemes that permeate various public authorities related to the processes of pre-trial investigation and trial of criminal offenses, mobilization training and mobilization, and the provision of various social services to the population.

It is argued that the system of values that underlie the fight against corruption in the field of advocacy in Ukraine is the internal basis for ensuring the integrity, decency, transparency and accountability of the relevant activity through its proper administrative and legal support, the establishment of clear organizational and legal instruments for organizing the system of organizing everyday activities and professional training based on the declared values.

It has been proven that in the field of combating corruption in the legal profession, the system of values is primarily associated with integrity, that is, the ability to resolve professional dilemmas with honor and dignity, while maintaining the high authority of the legal profession in society, as well as avoiding conflicts of interest, timely reporting of any corrupt actions.

It has been determined that along with integrity, an important value is social responsibility, the essence of which lies in the active participation of lawyers in public life, including in events, campaigns, educational and awareness-raising programs dedicated to combating corruption. At the same time, social responsibility as a value is participation in accordance with ideological beliefs, the desire to make a personal contribution to the development of a democratic and social state beyond the influence of any other personal interests.

Key words: values, anti-corruption, advocacy, Rules of professional ethics, integrity, social responsibility.